

Knjižnični kurir

KNJIŽNICA
 KNJIŽNICA VELENJE

*Svetišče knjige in
informacijsko središče*

Priloga Našega časa

30. september 2010, številka 10

naš čas

Kako minevajo leta

Vlado Vrbič

Se morda še spomnite, kje je bila velenjska mestna knjižnica pred petimi leti? Oddelek za odrasle je domoval na Titovem trgu štiri, oddelek za otroke in mladino pa v nekdanjih prostorih Elektrotehne na Prešernovi cesti. Stare police na Titovem trgu so se šibile pod težo knjig, malce obilnejši obiskovalci so se med knjižnimi regali komaj prebijali. Čitalniški stoli in računalniki za bralce so bili tam, kjer je bilo vsaj malo prostora. In potem se je zgodil 20. september 2005, otvoritev novih prostorov mestne knjižnice. MOV je namreč ob krepki finančni pomoči države odkupila velik del obnovljene veleblagovnice Nama in jo namenila knjižnici. Izredno lepa arhitektura, veliko prostora in svetlobe so dali knjižnični dejavnosti novega zagona. Po petih letih delovanja še vedno prejemamo številne komplimente domačinov in obiskovalcev od drugod. Tudi zato, ker so vsi presenečeni, da v naših svetlih prostorih vlada sproščeno ozračje, kjer glasno izgovorjena beseda ni greh. Nobene-ga dvoma ni, da ima Velenje eno najlepših knjižnic v Sloveniji. Seveda pa ne gre samo za zunanjo podobo. Da je tudi vsebina, delo velenjskih knjižničark in knjižničarjev na primeri ravni, dokazuje Čopova diploma, najvišje priznanje s področja knjižničarstva, ki jo je Knjižnica Velenje prejela v letu 2009. Seveda pa ne moremo spati na lorikah! Še je veliko izzivov, veliko možnosti za delo. Pred leti smo zapisali, da je knjižnica svetišče knjige in informacijsko središče. In v teh petih letih smo ugotovili, da je tudi pravo srečevališče najrazličnejših skupin občanov – od dijakov do upokojencev. In to moramo negovati.

Še nekaj se je zgodilo v zadnjih letih, leta 2008 je Knjižnica Velenje po dobrih treh desetletjih delovanja v Kulturnem centru (od leta 2004 s prireditveno dejavnostjo doma kulture), namreč znova postala samostojna. To je dobro predvsem zaradi preglednega finančnega poslovanja. Knjižnica je kot pravna naslednica Kulturnega centra Ivana Napotnika uspela sanirati vse skupne dolgove za leta nazaj, leto 2010 je prvo po dolgem času, ko nismo obremenjeni z dolgovi. Knjižnična dejavnost je seveda javna služba, a to ob neki varnosti, zanesljivosti pomeni tudi, da si moramo ves čas prizadevati za nove vire sredstev in - jasno! - vsak evro dvakrat obrniti, preden ga izpustimo iz rok.

Pet let nove hiše

Pred petimi leti smo ob tem času postavljali prve knjige v nove regale. Šele začenjali smo se privajati na nove prostore, na nove razsežnosti. Prvi teden po odprtju je bil izposojni pult, ki se nam je takrat zdel ogromen, kak meter visoko naložen s knjigami, ki so se vračale po enomesečni pavzi. Za korak s 660 na več kot 2000 kvadratnih metrov človek res potrebuje škornje sedemmiljnike, treba je globoko zajeti sapo, vzeti zalet ... In vendar: v zadnjih letih smo bili priče vrsti novih knjižnic in po tistem, kar se je dalo opaziti in izvedeti, smo knjižničarji v Velenju svoj del opravili zelo solidno, lahko rečemo, da bolje kot večina kolegov. Ogromnega koraka naprej ne morejo izbrisati niti tisti dosežki arhitektov, ki arhitekturi niso ravno v ponos.

Ko danes primerjamo knjižnico pred selitvijo in po njej, sta najbolj opazna ravno razlika v ponudbi in posledično večji obisk: med oktobrom in marcem stopi dnevno skozi knjižnična vrata od 600 do 900 obiskovalcev (prej med 450 in 600), ob močnejših dnevih, kot so ponedeljki, tudi več kot 1100. Število prireditev, ki že pred selitvijo ni bilo majhno, se je v novi hiši podvojilo. Če smo pred letom 2005 ob izposoji privabili še kakih dvanajst, morda petnajst tisoč uporabnikov (tudi če bi jih hoteli več - in mi bi že hoteli -, jih v stari hiši nismo imeli kam dati), je ta številka lani dosegla 80.000 (z besedo: osemdeset tisoč) obis-

kovalcev, ki so prišli na prireditev, brat časopise ali stripe, se učiti, surfat po internetu, poslušat glasbo, preizkusit igralno konzolo ... ali pa si preprosto odpočit ušesa od mestnega hrupa; navsezadnje je knjižnica po definiciji prostor miru in zbranosti.

Ob splošni količinski rasti pa raste tudi številno zahtevnejših oblik in servisov. Medknjiž-

zbirki, v kateri se podatkom in dokumentom o Šaleški dolini na papirju pridružujejo digital(izira)ne vsebine; zanj v stari zgradbi preprosto ni bilo prostora. Dobro se je uveljavil knjižni boljšak zadnjo soboto v mesecu, tako da nas prodajalci sprašujejo, zakaj si ga ne omislijo tudi druge knjižnice - pa ne samo konec aprila, ko vesoljna Slovenija znori, to poimenuje Teden knjige in postavi štante s knjigami pred vsako gostilno. In ko ne pridejo bralci k nam, pridemo mi k njim: knjižnica je prisotna na lokacijah od Luciferja ali

nična izposoja, na primer, je že nekaj let vsakodnevni pojav. Posebej smo veseli civilnih iniciativ, katerih izobraževalni značaj je po naravi blizu knjižnici - gobarjev, rodoslovcev, društva za boj proti raku ... - in ki predstavljajo nadgradnjo ponudbe, pa tudi najboljšo promocijo gradiva in dejavnosti. Čedalje bolj pogosti so - tudi nevtanjeni - uporabniki, ki svojo rešitev težav iščejo v domoznanski

vile Herberstein do domov za varstvo odraslih.

Novi prostori so bili in so še bistveni pogoj za dopolnjevanje socialne in informacijske razsežnosti knjižnice, ki se s tem odziva na spremembe v življenjskem vzorcu vseh nas, na življenje s čedalje več znanja. Več znanja pa pomeni boljše življenje ...

■ Lado Planko

Šaleški biografski leksikon: Zdaj gre zares!

Po kakšnih dveh letih aktivnosti smo pri pripravi Šaleškega biografskega leksikona lepo napredovali. V tem času smo pripravili seznam 1150 oseb, ki naj bi bile predstavljene v leksikonu, zasnovo spletne strani, vprašalnik, elektronski obrazec za vnašanje podatkov; uspeli smo izbrskati večino naslovov uvrščenecv v leksikon ter razposlali vprašalnike na okoli sedemsto naslovov. Odziv osebnosti, ki jih imamo namen uvrstiti v leksikon, je bil zelo dober, tako da imamo že polno omaro izpolnjenih vprašalnikov. Še vedno pa je čas, da zamudniki vendarle pošljejo izpolnjeni vprašalnik!

Zdaj nas čaka vsebinsko najzahtevnejši del opravil: pisanje gesel. Poleg anketirancev je na seznamu osebnosti tudi okoli štiristo pokojnih - tako moramo skupno izdelati okoli tisoč gesel. Gesla bodo glede na pomembnost oseb razvrščena v tri skupine, najpomembnejšim bo namenjenega največ prostora. Precejšen del gesel bodo oblikovali sodelavci knjižnice, poleg tega pa bomo k pisanju pritegnili še več kot deset strokovnjakov zunaj knjižnice. Načrtujemo, da bo pisanje gesel trajalo približno leto dni, vsa gesla pa bo potrebno še lektorirati. Elektronska oblika Šaleškega biografskega leksikona naj bi tako luč sveta ugledala konec prihodnjega leta. Potem bomo leksikon pustili odležati nekaj časa, da se zberejo pripombe na dotlej opravljeno delo in da se število uvrščenih v leksikon morda še dopolni. Tako bi tiskano obliko izdali najverjetneje v letu 2013.

S Šaleškim biografskim leksikonom nastaja izredno pomembno domoznansko gradivo, ki bo pazljivemu bralcu eden najboljših zgodovinskih virov o življenju v Šaleški dolini. Doslej se s takšnim leksikonom lahko pohvali le malo slovenskih regij oziroma občin.

■ Vlado Vrbič

Obisk iz Esslingena

V začetku septembra je bil ob 40-letnici sodelovanja na obisku v Velenju župan partnerskega mesta Esslingen dr. Juergen Zieger. Ogledal si je tudi velenjsko mestno knjižnico. Vsem trem gostom - županu osebn,

njegovi ženi in sodelavcu - je bila knjižnica všeč, zlasti za knjižnice redka zračnost prostora. Zanimala jih je vrsta reči iz knjižničnega življenja, mdr. promocijsko geslo 'Branju čast in oblast', pa tudi podrobnosti o

organiziranosti in delovanju vzporednih dejavnosti - arhivov ipd. Ker v Stuttgartu - Esslingen je skoraj predmestje Stuttgarta - menda ravno gradijo novo knjižnico, je bilo videti, kot da župan razmišlja o gradnji tudi v Esslingenu samem.

Bomo videli, bomo videli ...

■ Lado Planko

Dr. Juergen Zieger (drugi z desne)

Velenje	Šoštanj	Šmartno ob Paki
Šaleška 21 telefon: 03 898 25 50 fax: 03 898 25 69 e-pošta: postabralcev@vel.sik.si spletni naslov: www.vel.sik.si	delovni čas časopisne čitalnice: ob delavnikih 8 - 19, ob sobotah 8 - 13 delovni čas izposoje in drugih čitalnic: ob delavnikih 10 - 19, ob sobotah 8 - 13	Trg Jožeta Lampreta 3 (Dom kulture) telefon: 03 898 43 40 delovni čas: ob ponedeljkih, torkih in sredah 12 - 18, ob četrtrkih in petkih 12 - 16
		Šmartno ob Paki 69 telefon: 03 898 49 58 delovni čas: ob torkih 12 - 18, ob četrtrkih 12 - 16

Velenjski časopisi na spletnem portalu

Digitaliziranemu video in filmskemu, zvočnemu in slikovnemu gradivu so se v domoznanski zbirki velenjske knjižnice pridružili tudi velenjski časopisi. S finančno podporo Ministrstva za kulturo smo v knjižnici letos digitalizirali vse osrednje velenjske časopise, od prve številke Velenjskega rudarja iz leta 1953 do najnovejših primerkov Našega časa. Vsi ti časopisi so odslej v elektronski obliki javnosti dostopni na spletnem portalu Digitalne knjižnice Slovenije – Dlib.si.

Gre za digitalizirano gradivo v skupnem obsegu 21.157 časopisnih strani, ki so najprej od leta 1953 do 1957 izhajale pod imenom Velenjski rudar, od leta 1960 do 1965 kot Rudar, nato do leta 1972 kot Šaleški rudar in od leta 1973 dalje kot Naš čas.

Velenje kot mesto je mlado. Prejšnje leto je praznovalo svojo petdesetletnico, v osnovi pa je bilo zgrajeno v petdesetih letih prejšnjega stoletja, torej v nekaj manj kot desetih letih. Verjetno ni edino, zanesljivo pa je med maloštevilnimi mesti na svetu, pri katerih zgodovina njihovega nastanka sovпада z začetkom izhajanja lokalnega časnika. Osrednji lokalni časopis je namreč pričel izhajati leta 1953, torej vzporedno s pričetkom gospodarskega preporoda, ki je temeljil na premogovništvu in v zvezi s tem tudi na začetku urbanizacije Velenja in njegove bliskovite preobrazbe iz podeželskega trga v mesto. Izhajal je do leta 1957, pod drugim imenom pa je ponovno in brez prekinitve

pričel izhajati od leta 1960 dalje (vmes je le spremenil ime). Zato je lokalni velenjski časopis ne le svojevrstna kronika nastajanja Velenja kot mesta in čedalje pomembnejšega gospodarskega središča, ampak je tudi izjemno dragocen zgodovinski vir. Kot tovrstni vir pa je pomemben tudi za celotno Šaleško dolino in kasneje tudi za Zgornjo Savinjsko dolino in Koroško. Čeprav je

izhajal pod različnimi imeni in so bili izdajatelji različni, je med njimi kontinuiteta: prva časopisa sta sicer bila formalno glasilni velenjskega rudnika, vendar sta od samega začetka enakovredno pokrivala tudi širše lokalno območje, ki je obsegalo današnjo velenjsko in šoštanjско občino.

Še pred slabim desetletjem so osrednji velenjski časopisi, kolikor jih je sploh bilo

zbranih, zaprašeni ždeli nekje v temnem in odročnem kotu velenjske knjižnice, daleč od oči in rok bralcev. Najprej jih je bilo treba zložiti po številkah in letnicah, potem se je začelo mukotrpno iskanje številnih manjkajočih števil in celo kompletnih letnikov in ko so časopisi končno bili dostopni bralcem, se je pokazalo, da jih še veliko manjka. Zadrega je bila še toliko večja

Kako pridemo do velenjskih časopisov na spletu?

Preko internetnega naslova <http://www.dlib.si> pridemo na portal Digitalne knjižnice Slovenije, kjer v iskalnik vpišemo naslov časopisa, ki ga želimo brati.

Od velenjskih časopisov lahko izbiramo med Velenjskim rudarjem, Rudarjem, Šaleškim rudarjem in Našim časom.

ob dejstvu, da nobena institucija v Šaleški dolini ne hrani vseh števil. Četudi bi združili arhive Muzeja Velenje, Premogovnika Velenje in naše knjižnice, bi še vedno manjkalo nekaj števil. Pri tem pa tudi v ljubljanski Narodni in univerzitetni knjižnici nimajo kompletnih izvodov. Ob vseh teh slabih pa je bila dobra novica vsaj to, da šele vsi ti arhivi skupaj premorejo kompleten arhiv. Seveda se nismo mogli sprijazniti s tem, da bi naše bralce pošiljali v Muzej in NUK ali celo v arhiv Premogovnika, zato smo razmišljali o kopiranju manjkajočih izvodov. Pri tem nas je prehitela tehnološka novost, ki se imenuje digitalizacija, in z njeno pomočjo imamo poslej združeno tisto, česar sicer nikoli ne bi mogli združiti na istem mestu. Na spletnem portalu Digitalna knjižnica Slovenije so odslej ti časopisi dostopni komurkoli kjerkoli na planetu.

■ **Silvo Grmovšek**

Bralna čajanka in bralne urice za starejše

Knjižnica Velenje poleg svoje osnovne dejavnosti opravlja še vrsto drugih, ki so namenjene otrokom in odraslim. V letu 2010 smo program dejavnosti razširili še z bralnimi uricami in bralnimi čajankami. Povezali smo se z Domom za varstvo odraslih Velenje, kjer izvajamo bralne urice vsak prvi četrtek, in s Centrom starejših Zimzelen Topolšica, kjer imamo bral-

no čajanko vsako prvo in zadnjo sredo v mesecu. Čajanke so namenjene stanovalcem domov, ki iz zdravstvenih razlogov težko berejo, zelo radi pa prisluhnejo brani besedi. Knjižničarka vedno predstavi določeno knjigo in prebere nekaj odlomkov iz knjige, na koncu pa sledi pogovor. Na čajankah predstavljamo tudi knjige domačih avtorjev. Nekatere od teh bomo

povabili tudi medse. Zanimanje za bralne urice in čajanke je veliko, posebno v Topolšici so čajanke zelo dobro obiskane. S skupnim pogovorom ob branju knjig poglobljamo medsebojne odnose, stanovalcem doma pa omogočimo kvalitetnejše preživljanje prostega časa, ob tem pa tudi sami rastemo.

■ **Bernarda Lukanc**

Rastem s knjigo

Z novim šolskim letom se začenja tudi projekt Rastem s knjigo, ki ga že dobro poznamo. Letos se bomo v naši knjižnici srečali s sedmošolci že petič. Ta projekt izvajamo splošne knjižnice po vsej Sloveniji pod okriljem ministrstva za šolstvo in Javne agencije za knjigo RS. Namen našega projekta je povabiti v splošno knjižnico vse sedmošolce osnovnih šol iz občine ter jim pokazati, kaj vse jim knjižnica ponuja. To je prijetno druženje, v katerem nas učenci bolje spoznajo, naučijo se iskati gradivo po katalogu, pokažemo jim naše »pomočnike«, kot so: knjigomat, Biblio24, elektronski katalogi, legende postavitve gradiva ... Obenem se seznanijo s potekom vpisa novih bralcev, ponudimo jim možnost reševanja naših kvizov, povabimo jih na Cool knjigo. Skratka, ura in pol nam v dobrem vzdušju čisto prehitro mine. Nato dobijo vsi sedmošolci še knjižno darilo. V tem šolskem letu bo to pesniška zbirka Toneta Pavčka Majnice z ilustracijami Kostja Gatnika. Enak projekt za sedmošolce teče tudi v knjižnici Šoštanj ter v knjižnici Šmartno ob Paki.

Letos se je projekt razširil, srečali se bomo tudi z učenci prvih letnikov srednjih šol. Na obisk v knjižnico so se v letošnjem šolskem letu prijavile tri velenjske srednje šole: gimnazija, strojna šola ter šola za storitvene dejavnosti. Glede na to, da vsi učenci ne prihajajo iz naše občine, bo ta obisk naše knjižnice za marsikoga mogoče celo prvi. Če boste imeli pripravljeno dijaško izkaznico, se lahko takrat tudi vpišete. Članarine do 18. leta starosti ni. Tudi srednješolci bodo dobili knjižno darilo. Zanje je pripravljen roman Slavka Pregla Geniji brez hlač. Knjigo je ilustriral Gašper Rus.

■ **Stanka Ledinek**

Glasbena zbirka raste

Bralci so se v velenjski knjižnici že navadili na zbirko stripov, manj pa sta v oči padli dve zbirki posnetkov iz serije Brilliant Classics – kompleta del J. S. Bacha in W. A. Mozarta. Oba komponista sta za živega napisala toliko, da je bilo za vsakega treba kakih 150 cd-jev ... Zbirki sta dragoceni ravno zato, ker so v obeh vsa dela, tudi tista manj znana, ki jih sicer ni dobiti ali pa se do njih težko pride.

Šele kratek čas pa je zbirka bogatejša za vrsto pesmaric - songbooks. Gre za izbere priredb za različne instrumente predvsem popularnih glasbenih zvrsti – popa, rocka, bluesa ipd. Večina pesmaric je razen z notnim zapisom opremljena tudi s teksti, tabulaturo (prijem) in posnetki na cd-jih. Za vse, ki bi se radi razvedrili z instrumentom ali ob njem, prava priložnost. Sploh pa pesem v teh ne posebno prijaznih časih zelo prav pride ...

Za ljubitelje glasbe knjižnica pripravlja še eno poslastico, o kateri bomo še poročali – online dostop do zbirke z več kot 40.000 cd-ji oz. s 600.000 posnetki. Prepričajte se sami!

■ **Lado Planko**

Pravljice v angleškem in nemškem jeziku

Oktober pričenjamo z novo obliko pravljic za otroke, in sicer v angleškem in nemškem jeziku. Maja smo za pokušino pripravili po eno pravljico v angleškem in nemškem jeziku. Izkazalo se je, da je bila novost mladim poslušalcem izredno všeč, zato smo se odločili, da jeseni pripovedovanje pravljic nadaljujemo. Tako bodo lahko otroci od 5. leta dalje prisluhnili pravljicam v angleškem jeziku vsak 1. torek, pravljicam v nemškem jeziku pa vsak 2. torek v mesecu, vsakič ob 17. uri. Otroci ne potrebujejo jezikovnega predznanja, saj namen pravljic ni učenje jezika, ampak skozi igro, zgodbo, ilustracije in rime otrokom približati jezik ter jih spodbuditi k sodelovanju.

■ **Metka Pivk Srdić**

Kako do knjige

Z nabavno politiko knjižnice se bralci komaj kdaj srečajo zavestno, največkrat takrat, ko jim ne uspe priti do zelene knjige, kar je potem vzrok za nejevoljo. Komaj kdo se vpraša, kako je sploh s tem, kako knjižnica kupuje tisto, kar pač kupuje, in zakaj je do nekaterih naslovov mogoče priti takoj, do drugih pa mesece dolgo ne.

Za nakup gradiva obstajajo strokovna priporočila, ki knjižnicam nalagajo osnovna razmerja pri nakupu gradiva; te normative in standarde sprejema nacionalni svet za knjižničarstvo pri ministrstvu za kulturo, nazadnje so bili obnovljeni leta 2005. Prvi normativ je količinski: na vsakih 1000 prebivalcev naj bi knjižnica letno kupila vsaj 250 enot gradiva, do leta 2015 pa naj bi se ta številka povečala na 400 enot gradiva letno. V prvem primeru bi za celotno področje Šaleške doline morali nabaviti 11.000 knjig in drugega gradiva, v drugem pa celo 18.000. V praksi teh števil nikoli ne dosežemo, le dvakrat smo se približali številu 11.000 enot. Večinoma se zbirka povečuje za 8-9.000 enot letno, kdaj pa kdaj pa ostane število prirast tudi pod 7.000 enotami. Letno nabavimo od 3.500 do 4.000 naslovov, praktično vse, kar je omembe vrednega na trgu.

Priporočena sestava knjižnične zbirke je 60 % naslovov (ne izvodov) neleposlovnega gradiva in 40 % leposlovja (romanov, dramatič, poezije itd.). Poleg tega je treba uresničevati razmerje 30 % naslovov za mladino in 70 % za odrasle, ki ga zadnja leta praktično ni mogoče doseči, ker je na

trgu premalo naslovov za mlade. V zbirki mora biti dalje vsaj 10 % neknjižnega gradiva (zemljevidov, slik, cd-jev oz. dvd-jev, dostopov do plačljivih digitalnih podatkovnih baz itd.) in enak delež gradiva v tujih jezikih; podrobnejša razmerja so prepuščena knjižnicam samim. In seveda njihovim financierjem.

Nakup na ni edini način nabave. Knjižnice si pomagajo še z zamenjavami in darili. Po zakonu o knjižničarstvu so knjižnice dolžne vzeti vsako knjižno darilo, vendar ga niso dolžne uvrstiti v zbirko, saj ne bi imelo smisla v regal postavljati nečesa, kar tam že stoji ali kar je zastarelo, drugače neustrezno itd. Bralcem, ki nam podarijo knjige, se skušamo kljub temu oddolžiti. Postopanje s knjigami, ki sledi, pa je del skrbi za to, da se ne bi knjige po nepotrebnem uničevale in da ne bi zaradi nepazljivosti uničili posebno redkih ali dragocenih knjig.

Če se vam torej zgodi, da ne morete do knjige, po kateri je veliko povpraševanje, si jo najprej rezervirajte. Ker v COBISS-u spremljamo število rezervacij, občasno in po potrebi dokupujemo tiste knjige, na katere je treba najdlje čakati. Če se vam zdi, da bi bilo čakanje predolgo (recimo pol leta), pa mirne duše predlagajte nakup – vsaka knjižnica je vesela predlogov bralcev, tudi če jih ne more uresničiti. Tako sicer ni jamstva, da bo vaš predlog uspel, ampak kdor ne poskusi, ne bo nikdar vedel ...

■ **Lado Planko**

Pogovor z etnologom in folkloristom Ambrožem Kvartičem

Danes burek ni, peč ne dela spljoh

Velenjske urbane legende

Verjetno bo za večino bralcev presenečenje, da se je tradicionalnemu folklornemu gradivu iz Šaleške doline, ki sta ga v prvi polovici prejšnjega stoletja zbrala Fran Mlinšek in Janko Orožen, pridružilo še živo gradivo. Gre za današnje velenjske urbane legende oziroma sodobne povedke. V diplomski nalogi iz leta 2009, za katero je dobil študentsko Prešernovo nagrado, jih je zbral, obdelal in interpretiral Ambrož Kvartič (na sliki), diplomant Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo na ljubljanski filozofski fakulteti. Na tem oddelku je zaposlen kot mladi raziskovalec. Zgodbe, ki jih objavljamo ob intervjuju, so iz njegove diplomske naloge.

Predmet folklorističnih raziskav torej ni le preteklost, ampak tudi sodobnost?

Folklor niso le njeni tradicionalni žanri, kot so pravlјice, miti in preteklo ljudsko izročilo, zato še zdaleč ni mrtva. Še vedno živi v novih in sodobnih zgodbah skozi nove oblike, kot so urbane legende oziroma povedke, vici, govorice in memorati, tj. pričevanja o nenavadnih osebnih doživetjih. V slovenskih akademskih krogih so sredi devetdesetih letih prejšnjega stoletja pod vplivom tuje folkloristike pričeli opozarjati, da tudi pri nas ob tradicionalni obstaja še sodobna urbana folklor. Z njo se ukvarja sodobna folkloristika, ki ne išče ostankov folklore iz preteklosti, kajti njen predmet so tukajšnji in zdajšnji folklorni procesi. Če bi folkloristika ostala zgolj pri proučevanju preteklih in tradicionalnih družb, bi kot veda počasi usahnila.

Zakaj ste se odločili za proučevanje velenjskih folklornih zgodb? Katere so njihove glavne značilnosti?

Sem Velenjčan in zgodbe, ki nastajajo med prebivalstvom, so me že od nekdaj zanimale. Tudi sam sem jih pripovedoval, čeprav se tedaj še nisem zavedal njihovega konteksta in ozadja. Zbrani folklorni material kaže, da med velenjskimi urbanimi legendami ni izvirnih zgodb, kajti enaki ali podobni motivi se pojavljajo na različnih geografskih območjih, kar je sicer splošna značilnost urbane folklore. Kot primer naj omenim zgodbo o

duhu skrivnostne štoparke iz Hude luknje. Podobna zgodba kroži tudi v Zgornji Savinjski dolini in na Dolenjskem, le da sta prizorišči dogajanja Solčava in Novo mesto. Kar velenjske zgodbe dela posebne, so detajli, s katerimi so umeščene v lokalno okolje. Recimo, zgodba o nekem gostinskem lokalu postane specifična, ko je ta lokal konkretiziran in ga je mogoče prepoznati kot velenjskega. Tudi v zgodbah s tematiko spolnosti je mogoče prepoznati konkretne osebe, zato je odločanje o njihovi javni objavi zelo delikatno. Sicer pa prav zaradi te žgečkljivosti in

Duhovi v Hudi luknji

Neka ženska se je kazala in je blo v bistvu, da je večkrat štopala in pol tisti, ko so jo pobrali, je pol v bistvu pač, ko so se peljali, zginla vmes. Recimo, če je na zadnjih zicah sedela, ko so jo pobrali, je čez en čas ni več blo. To sem več zgodbic čula.

Kontaminacija hrane in tujci

Ja pač, ko prideš na sladoled, ne smeš nikol pojest cel sladoled, morš pustit tist čist konc korneta, ker s tistim si pa sladoledarji ušesa umivajo.

intrigantnosti te zgodbe sploh vstopijo v folklorizacijski proces, kajti nekako zadevajo in vznemirjajo vse člane naše lokalne skupnosti.

Mimogrede, obvestilo na vratih lokala s hitro prehrano, ki je tudi naslov tega članka in vaše diplomske naloge, naj bi videli ne le v Velenju, ampak tudi v Ljubljani in na Jesenicah.

Seveda, to le potrjuje fenomen, ki ga v folkloristiki označujemo z izrazom migracijske folklorne zgodbe.

Kaj pa nam zbrano gradivo pove o aktualnem duhu časa v Velenju, o tukajšnjih predsodkih, stereotipih, strahovih ipd.?

Za folklorne zgodbe velja neke vrste obče dejstvo, da so sredstvo, s katerim neka skupnost izraža svoje tesnobe, strahove in skozi njih kanalizira svoja negativna čustva. Zato odkrivanje in interpretiranje teh zgodb odstira pogled v »temno plat« življenja skupnosti, kajti iz njih

je mogoče izluščiti družbeni problem ali konflikt. Ko ta izgine, potem tudi zgodbe prenehajo krožiti med ljudmi. V Velenju se je v nekaj desetletjih naselilo ogromno ljudi z različnimi kulturnimi izkušnjami, pri čemer intenzivno mešanje, ki ga je sprožil razvoj tega mesta, ni potekalo gladko. Še vedno je veliko predsodkov in prikritih konfliktov. V zadnjem desetletju je bilo tudi nekaj travmatičnih dogodkov, kot so uboji, težke prometne nesreče. Vsaka hipna ali postopna sprememba, ki pretrese skupnost, se bo odrazila tudi v folklornih zgodbah. Tak primer so zgodbe o policajih, ki kažejo nezaupanje do tistih, ki naj bi zagotavljali varnost in jo po teh zgodbah v zvezi s prometno nesrečo med policijskim avtomobilom in motoristom s sovoznico na Kidričevi ulici niso uspeli zagotoviti. Potem so še generacijsko pogojene zgodbe, ki krožijo med mlajšimi najstniki, ki se srečujejo s spolnostjo. V obtoku je veliko zgodb z različnimi izkušnjami, ki pa

Mesarji

S: Je mesar iz bližnjega kraja vozu ženska trupla, in sicer zgodilo se je tk, da je na poti v Vojnik na enmu rukerju so se odprla vrata tovarnjaka in iz tistega tovarnjaka je padla ženska noga. In pol so ljudje začeli govorit, da daje žensko meso v hrenovke.

R: Kako pa veš, da je bila ženska noga in ne moška?

S: Ja ne vem, mogoče je bla nalakirana (smeh).

imajo tudi vzgojno funkcijo, denimo nevarnost pred okužbo z aidsom ipd.

Kako je z zgodbami o odnosih do tujcev, Neslovencev? Ali lahko nasploh govorimo o tem, da gre za nadpovprečno razširjenost zgodb, ki kažejo na netoleranco in sovražstva do Drugega?

V primerjavi z ostalimi temami ti motivi ne štrlijo iz povprečja, podobne zgodbe se lahko najdejo kjerkoli in Velenje ni

Tujci

Ko je en naroču kebab, pa mu je on reku: »A boš za tuki al za po peš?«

To je isto ko ono pri kebabu, ko je en pršu pa reku, da bi rad kebab brez čebule, pa mu je on reku, kao: »Ej, nimam čebule, a lahko brez česa drugega?«

Gor v Teksasu, v Rudnik pubu so se nekrat menda stepli jugoviči. Pol je pa pršla policija pa so delali zapisnik, pol pa je kao policaj enga vprašu: Kk ti je ime, pa kaj si po poklicu?« Pa je pol un reko kao: »Pa nisam ja poklicu!«

Ko je enkrat, tam pr Livadi so na igrišču neki fuzbal špilali, neki ga je foter poklicu domu, pol pa se je kao poslovil: »sori, morem iti domu učit knjige!«

kotel, ki vre. Sicer pa so folklorne zgodbe sredstvo za projekcijo kolektivnih čustev, so torej neke vrste družbeni regulator, denimo nasilje se kanalizira v folklorne zgodbe, predvsem v vice.

Ali te zgodbe opravljajo tudi socialno kontrolo?

Tudi, vendar manj od tistih velikih zgodb iz preteklosti. Danes je najbolj pri-

sotna že omenjena vzgojna funkcija, po kateri se z zgodbami o tem, kaj vse se zgodi, če kršimo pravila, z vzgojnega vidika regulirajo odnosi v lokalni skupnosti.

Kaj pa tranzicijski prehod iz socialne egalitarnosti v čedalje večjo neenakost?

Tega je v primerjavi z ostalimi temami manj. Veliko je teh zgodb v zahodni Evropi in Severni Ameriki, kjer so družbene razlike izkusili že veliko pred nami. To, kar se pri nas kaže kot predsodek do tujcev v zvezi z, npr., predmeti, ki naj bi jih našli v hrani, ki jo ponujajo gostinski lokali tujcev, je v ZDA usmerjeno proti velikim prehrabenim multinacionalkam v obliki zgodb o tem, da so našli miš v Coca coli ali netopirja v Mcdonaldsovem hamburgerju.

Mesarji

Par desetletij nazaj naj bi v Šaleku živel en mesar, ki je ženske ugrablju pa iz njihovih jošk meso uporablu za svoje izdelke. Men se zdi, da je delu mesni sir al ka že iz tega. Zato si js tega nikol nism upu jest! To mi je povedla moja oma. Sam verjetno ni res.

»Požigalec« je že zdavnaj postal ne le lokalna legenda. Gre v tem primeru za izvirno velenjsko zgodbo z njenimi konkretnimi velenjskimi protagonist, čeprav je prišla v javnost v informativni oddaji slovenske komercialne televizijske postaje?

Ta zgodba je zelo zanimiva. Izvor je nedvomno znan, sam intervju oziroma televizijski prispevek, v katerem je zgodba nastala, še ni folklorni material, ker gre pač le za izjavo za javni medij. Zanimivo je to, kar je ta izjava sprožila. Prej kot Velenjčani so zgodbo zgrabili drugi, prišla je na internet, nastala je spletna stran Požigalec.com, pričeli so tržiti majice s slogani v zvezi s to zgodbo, pojavile so se številne parodije ipd. Skratka, zgodba je začela živeti novo življenje, ki pa mu že lahko rečemo folklor. Dobila je veliko variant, izjave njenih akterjev so postali popularni citati, »pa take fore« so postale del žargona mladih. Izvor zgodbe je torej nedvomno velenjski, vendar je kmalu eksplodirala ven iz lokalnih meja in je postala kolektivna last mladih v Sloveniji.

■ Silvo Grmovšek

Požigalec – transkript objavljene video izjave

A: »Mel je v torbi bencin pa take fore, tk da ...«

Novinarka: »Pa ste ga poznali?«

A: »Ne, ne, ne, js ga nism prej poznal ...«

B: »Vzeli smo mu prvo kolo pa je on reku da bo policijo klicu, pa se je začel neki ... tam bil je živčen, pa je reku: »Ne klicat policijo, kupu sm kolo neki za dva jurja,« sem pa tja. Pa sm js reku: »Ja, ka ti bo pa torba, če si kupu kolo, pa ka maš u torbi,« pa ni hotu pokazat torbe pa sm pogledu, pa je blo not neki trdega. Pa sm reku: »Dj pokaž, ka maš u torbi,« pa je reku: »Ne!« pa se je tam upiru, pol ga je pa on primu za eno roko pa js za eno roko pa sem pogledu u torbo pa je mel bencin. Pol mu je pa on reku: »Ti si ziher požigalec!« pa se je zašvicu ful.